

Konya ve Çevresindeki Mukarnaslı Şadırvanlar (1)

Doç. Dr. Yılmaz ÖNGE

Karnas, mukarnas veya stalâktit (Yunanca stalaktos) kelimesi bir sanat tarihi terimi olarak sözlüklerimizde "Mimarîde içerek bir kısmıdan üstte bulunan çıkıntılı bir satha geçerken, bir destek ve aynı zamanda süs teşkil etmek üzere kullanılan menşurî küçük bindirmeliklere verilen isim" diye tarif edilir.(2) Bu tarifin ne dereceye kadar yeterli olduğu, mukarnas süslemeli kemerler ve tavanlar(3) gibi bazı mimarî detaylar dikkate alınarak tartışılabilir.

Karnas veya mukarnas, İslâm mimarîsinde, bilinen örneklerle göre X. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlamıştır. Büyük köşe tromplarının içindeki hücrecikler biçiminde görülmeye başlayan bu ilk mukarnasalara örnek olarak Özbekistan'da 978 M. tarihli Arap Ata Türbesi ve 1080 M. tarihli İsfahan Mescid-i Cuma'sı gösterilebilir. Anadolu'da ise XII. yüzyıldan itibaren mihrap (1179 M. tarihli Erzurum Ulu Camii), taç kapı (1196 M. tarihli Divriği Sitte Melik Türbesi) gibi mimarî detaylarda mukarnasa rastlanmaktadır.

Mukarnaslı şadırvanlar olarak isimlendirdiğimiz su tesisleri, hazneleri ile ortalarındaki göbek çanaklarının iç veya dış yüzleri mukarnas dilimleri yahut sıraları ile süslenmiş şadırvan örnekleridir. Bunları, XI - XIII. yüzyıllarda çok rastlanan, kenarları dilimli havuz ve şadırvanların daha gelişmiş örnekleri olarak da düşünmek mümkündür.(4) Gazne Sarayında, İsfahan Mescid-i Cuma'sında böyle havuzların varlığı bilinmektedir. Hazne kenarları yarım daire plânlı silindirik niçiklerle zenginleştirilmiş, poligonal plânlı havuz veya şadırvanların(5) Anadolu'da bilinen en eski örneği, son durumunu XII. yüzyılda Eyyubîler zamanında almış olan Harran Ulu Camii'nin abdest şadırvanıdır (Res.1, Şek. 1). Alanya yakınında 1223 M. yılında Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad'ın fetrettiği Alara kalesinde de, kenarları daire ve üçgen plânlı dilimlerle süslenmiş bir şadırvan çanağı

bulunmaktadır.(6) Aslında böyle plânlanmış havuz ve şadırvan örnekleri, antik devirlerden başlayarak

(1) 1972 yılında tamamladığımız "Anadolu Osmanlı ve Selçuk Camiiilerinde Sebül ve Şadırvanlar" konulu doktora tezimizde, Anadolu'daki şadırvan çeşitlerinin tarihî gelişimini incelerken, mukarnaslı şadırvan örneklerine de yer vermiştik. Sonraki tetkiklerimiz sırasında, bilhassa Konya ve çevresinde benzer biçimde süslenmiş yeni örneklerle rastlamamız dolayısıyla mukarnaslı şadırvanları ayrı bir gurup halinde incelemenin doğru olacağını düşündük. Bu konuyu 4 - 8 Mayıs 1981 tarihleri arasında İ.U. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü'nce, Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümüne ithaf edilen sanat tarihi seminer çalışmalarında bir bildiri olarak sunduk; ancak bugüne kadar yayınlamadık.

(2) S. Kemal Yetkin, *İslâm Mimarîsi*, Ankara 1959, S. 475. Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, "karnas" maddesi, İstanbul 1975, S.232. Celâl Esat Arseven (....Aslı Yakut Türkçesinde çıkıntı mânâsına gelen karnas kelimesinden alınarak Araplarca, mukarnas ve ceml halinde mukarnasat tabir olunan bu mimarî unsura, İslâmımızda şu son zamana kadar istalâktit denilmesi oldukça mânâsızdır. Halbuki şivemize uymayan bu Yunanca (stalâktit) kelimesi yerine, aslı Türkçe olan mukarnas kelimesini kullanmak daha doğru olur) demektedir. Bk. *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt II, Fas. XI, İstanbul 1966, S.965.

(3) Bk. Yılmaz Önge, *Anadolu'nun Türk - İslâm Devri Yapılarında Enteresan Bazı Taş Kemer ve Tonozlar*, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi* (Prof. Albert Gabriel Özel Sayısı), Ankara 1978, S. 321 - 328.

(4) Sanat ve mimarlık tarihimizde bugüne kadar havuz ile şadırvanların bilimsel tarifleri yapıp, birbirinden farkları açıkça ortaya konulmamıştır. Kanaatimizce, havuzları, su hazneleri bulunduğu zemin seviyesine göre çukurda; şadırvanları ise su hazneleri bulunduğu zemine göre yüksekte olan su tesisleri olarak birbirinden ayırmak gerekir. Her ikisinde de su, hazneye ortası fiskiyeli bir göbekten akıtılabildiği halde, havuzlarda böyle bir göbeğe ihtiyaç yoktur. İstenirse döşeme seviyesinde düzenlenen kanallar vasıtasıyla, havuz haznesine su doldurulabilir. Halbuki, şadırvanlarda hazneye su doldurmak için mutlaka tüleli veya fiskiyeli bir göbek gereklidir.

(5) Bu tip şadırvanların daha eski tarihlerde de yapılmış olduğunu, XI. yüzyıla ait Palermo Saray Kilisesi'nin tavanındaki bir resimden anlıyoruz. Bk. Ugo Monneret de Villard, *Le Pitture Musulmane al Soffitto della Capella Palatina in Palermo*, Roma 1950, S. 42 ve Fig. 56, 100, 230.

(6) Serare Yetkin, Sultan 1. Alaeddin Keykubad'ın Alara Kalesi Kasrının Hamamındaki Freskler, *Sanat Tarihi Yıllığı III*, İstanbul 1970, S. 80, Res. 6. İç ve dışı bu biçimde yani radyal olarak kaval ve yivlerle dilimlen-

günümüze kadar, Anadolu'da hemen her zaman yapılagelmiştir. Çünkü, düz kenarlı ve köşeli şekillerle daire veya eğri kenarlı geometrik şekillerin kombinasyonlarından ortaya çıkan karmaşık kompozisyonların, özellikle üç boyutlu uygulamalarda ışık - gölge oyunları dolayısıyla dikkate değer görünümler meydana getirdiği antik devirlerden beri biliniyordu. Türk-İslâm sanatında da, mimârinin kendi formundan kaynaklanan böyle bir süsleme tarzının rağbet gördüğünü söyleyebiliriz. Nitekim bu yüzden bazı prizmatik veya silindirik kütlelerin böyle karma şekilli plânlara göre inşa edilmiş, dilimli kütleler hâlinde biçimlendirildiği görülür. Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklular zamanlarında inşa edilmiş minareler, yüksek duvar payeleri; kule biçimindeki mezar anıtlarında olduğu gibi. Anadolu Selçuklu mimârisinde de benzer örnekler bulmak mümkündür. Konya Alaaddin Camii avlusundaki türbelerin içleri ile Ahlat Usta Şagirt Kümbeti'nin dışı, Konya İnceminareli Darülhadis'in ve Hoca Hasan Camii'nin minareleri, Kayseri Karatay ve Tuzhisarı Sultan hanlarındaki duvar ve köşe payandaları gibi.

Havuz veya şadırvanlarda ise, hazne kenarlarının dilimlenmesi hattâ mukarnas hücrelerinin ve sıralarının işlenmesi ile bu tür kompozisyonlar daha zengin bir görünüş kazanmışlardır. Çünkü bu uygulamalarda, ışık-gölge oyununun yanısıra sıyun yansıtıcı tesiri de söz konusudur. Bu yüzden, erken tarihli şadırvan örneklerinde mukarnaslar hazne kenarlarının iç yüzlerine işlenmiş ve bunların dışarıdan kolayca görülebilmeleri için hazne kenarları fazla yüksek tutulmamıştır. Bunların ortalarında kaideler üstünü yerleştirilmiş, fiskiye çanakları da aynı biçimde süslenmiştir.

Konya ve çevresinde rastladığımız mukarnaslı şadırvanlar genellikle beyaz veya gökmermerden, devşirme antik yapı malzemelerinin yeniden işlenmeleri ile meydana getirilmişlerdir. Hattâ bazılarında, sütûn başlığı gibi parçalar kullanılmıştır. Şadırvan hazneleri, büyüklüklerine göre, ya yekpare veya muhtelif parçalardan oluşturulmuştur. Parçalı haznelerde kenarlar, yanlardan ince harçla, üstten de demir kenetlerle birbirlerine bağlanmışlardır.

Bugün Anadolu'da bilinen en eski tarihli, mukarnaslı şadırvan, Sivas'ta 1271 M. tarihli Sahip Ata Medresesi'ne (Gök Medrese) aittir.⁽⁷⁾ Bu su tesisi aynı zamanda şimdiye kadar rastlanan şadırvanların en büyüğüdür. 1967 yılında, medreseye ait taşlar arasında ve dört parça hâlinde tarafımızdan bulunan bu şadırvan, hazırladığımız restitüsyon projesine göre, yirmiiki parçadan oluşan ve dıştan dışa 5.60 m. çapında bir hazneye sahiptir (Şek. 2). Haznenin kenarları hem içten, hem dıştan dilimlenmiş; ayrıca iç yüzler üçgen ve yarım

daire plânlı, basit mukarnas nişçikleri ile süslenmiştir (Res. 2). Bu şadırvanın mukarnas kompozisyonu ve işçiliği, medresenin cümle kapısındaki mukarnas kompozisyonları ile işçiliğine çok yakın benzerlik gösterdiğinden bu su tesisini, medresenin mimarı Konya'lı üstad Kaluyan'ın eseri, dolayısıyla Konya ve çevresindeki mukarnaslı şadırvanların Sivas'taki bir temsilcisi olarak kabûl etmek mümkündür.

Selçuklu devrine ait olduğunu tahmin ettiğimiz şadırvanlardan birine ait bir kenar parçası (Res. 3), 1980 yılında Konya'da bir sokak köşesinde tarafımızdan bulunarak müzeye kaldırılmıştır.⁽⁸⁾ Bu parçanın, hazırladığımız restitüsyon projesine göre on dört parçadan oluşan, dıştan dışa takriben 4.00 m. çapında, yirmisekiz köşeli bir şadırvana ait olduğu anlaşılmıştır (Şek. 3). Bu büyük şadırvan da muhtemelen bir medresenin veya sarayın bahçesinde yer alıyordu.

Koyunoğlu Müzesine yıkılan Türbe hamamından getirildiği söylenen üç kenar parçası, Konya'daki XIII. yüzyıl mukarnaslı şadırvanlarının değişik bir örneğini tanıtmaktadır (Res. 4 - 5). Hazırladığımız restitüsyon projesine göre (Şek. 4) dış çapı yaklaşık 3.00 m. olan bir şadırvan haznesine ait bu parçaların, hamamın hem erkekler hem de kadınlar kısmının soyunma mahallerinin şadırvanları mevcut olduğundan, başka bir yapıdan buraya getirildiği söylenebilir. Nitekim evvelce iç yüzü yanyana ters mukarnas dilimleriyle süslenmiş, 51 cm yüksekliğinde, silindirik bir hazneyi oluşturan bu parçaların, sonradan dış yüzlerine musluklar yerleştirilmiş olması bu şadırvanın daha değişik amaçlı kullanıldığına işaret etmektedir. Türbe Hamamı'nın kadınlar kısmı soyunma mahallinden çıkartıldığını tesbit ettiğimiz diğer bir mukarnaslı şadırvan ise⁽¹⁰⁾, 1981 yılına kadar Alavardı Aksarı Camii'nin yanında yer almakta iken

miş şadırvan hazneleri ve göbek çanakları Osmanlı şadırvanlarında da görülmektedir. İstanbul'da Fatih Camii'nin, Konya'da Mevlâna Dergâhı'nın şadırvanlarındaki göbek çanakları gibi. Hatta hazne veya göbek çanağı olarak kullanılmak üzere bazı antik sütun başlıklarının bu biçimde oyularak süslenildiği örnekler mevcuttur. Bk. Semavi Eyice, "Arslanhane" ve Çevresinin Arkeolojisi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 11 - 12, İstanbul 1964, S. 31, Res. 12.

(7) Yılmaz Önge, Anadolu'da Bilinen En Büyük Selçuklu Havuzu, Ünasya, cilt III, Sayı 25, Eylül 1967.

(8) Su mimarlığı tarihimize yönünden önem taşıyan bu parçanın muhafazası için gayret gösteren Konya Müzesi ilgililerine teşekkür ederiz.

(9) Evlinin bahçesinde büyük bir küpe kaidelik yapmak üzere bir araya getirildiği bu parçaların Türbe Hamamına ait olduğunu bizzat İzzet Koyuncuoğlu'ndan öğrenmiştik.

(10) Bu şadırvanın ilgili çekici bir hikâyesi vardır. Konya Sultan Selim Camii civarında Balıkcılar Düşün Salonu'nun sahibi Necati Bey'den 1981 yılında öğrendiğimiz göre, Türbe Hamamının Belediye tarafından

Res. 6 - 7), bugün Koyunoğlu Müzesinin iç avlusunu süslemektedir. Yine gökmermerden işlenmiş beş parçanın oluşturduğu bu şadırvan haznesinin dış çapı 2.20 m.dir (Şek. 5). Biz bu şadırvanın, inşası sırasında hamamın kadınlar kısmına daha eski bir Selçuklu yapısından getirilmiş olduğunu tahmin ediyoruz. Keza, şadırvanın beyaz mermerden işlenmiş 76 cm. çapında, onbir dilimli göbek çanağının da orijinal olmadığını düşünüyoruz.

XIV. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Türbe Hamamının, erkekler kısmı soyunma mahallindeki şadırvan, Konya'da parçasını bir sokakta bulduğumuz büyük şadırvan ile parçaları yine Türbe Hamamında kurna aynası olarak kullanılan, eski şadırvanın mukarnas kompozisyonunu tekrarlar (Res. 8 - 9, Şek. 6). Diğerlerinden daha küçük olan bu örnek, fiskiyeli göbeği hariç, tamamdır. Gökmermerden altı parçanın meydana getirdiği, oniki köşeli bu şadırvan haznesinin dış çapı 1.90 m.dir. Hamam yıkıldıktan sonra, Karata Medresesi'nde tesis edilmiş olan müzenin bahçesine getirilerek monte edilmiştir.⁽¹¹⁾

XIV. yüzyıla ait olduğunu tahmin ettiğimiz bir diğer örneğe ait parçaları Akşehir'de Seyyid Mahmud Hayran Zaviyesinin yıkıntıları arasında bulmuş (Res. 10) ve Türbe Hamamının erkekler kısmı şadırvanı ile birlikte 1964 yılında yayınlamıştık⁽¹²⁾. Restitüsyon projesine göre gökmermerden işlenmiş altı parçadan oluşan ve dıştan onikigen, içten ise altıgen olan bu şadırvan haznesinin dış çapı 2.20 m.dir (Şek. 7). İç yüzlerden her biri yarım yıldız plânlı bir mukarnas nişi ile bunun iki tarafında daha küçük birer silindirik nişle süslenmiştir.

Karaman'da Emir Süleyman Bey Hamamı'nın soyunma mahallindeki şadırvan (Res. 11), 1982 yılına kadar orijinal biçimini ve yerini koruyabilmiş, XIV. yüzyıl şadırvan örneklerinden biri idi.⁽¹³⁾ Bu örnekte her kenarı 1.84 m. olan kare plânlı şadırvan haznesi, iç derinliği az bir blok halinde yükseltilmiş ve bunun ortasına, profilli bir silme ile iç tabana oturan, her kenarı 72 cm. ölçüsünde kare plânlı bir göbek çanağı yerleştirilmiştir (Şek. 8). Ortası fiskiyeli bu çanağın içi, yarım yıldız biçiminde, ters mukarnas dilimleri ile süslenmiş sekizgen prizma halinde işlenmiştir.

1979 yılında Beyşehir'de rastladığımız, yekpare beyaz mermerden işlenmiş bir şadırvan haznesi (Res. 12 - 13), bu tip şadırvanların, şimdilik bilinen en küçük örneğidir. Dıştan dışı 91 cm. çapında ve sekiz köşeli bu haznenin dış yüzlerinde alt ve üst kenarlar birer profil şeridiyle çerçevelenmiştir. İç yüzler ise üst sırada dairevi, alt sırada üçgen plânlı ters mukarnas nişçikleriyle süslenmiştir (Şek. 9). Bu şadırvanın Beyşehir'de İsmail Ağa'nın

yaptırdığı, bugün Belediye Hamamı olarak bilinen yapıdan çıkartılmış olduğunu tahmin ediyoruz.⁽¹⁴⁾

Muhtemelen XIV. yüzyılın⁽¹⁵⁾ en dikkate değer mukarnaslı şadırvan örneklerinden birinin, bugün müze olarak kullanılan Aksaray Zinciriye Medresesi avlusunda bulunduğu anlaşılmaktadır. Taş işçiliği ve motiflerinin benzerliği dolayısıyla bu medreseye ait olduğuna inandığımız bu şadırvanın, mermer haznesinden günümüze ancak üç kenar parçası kalabilmiştir. İç yüzlerinin üçgen ve yarım daire plânlı nişçiklerden ibaret oldukça sade süslemesine mukabil, dış yüzler zeminden itibaren yükselen dört sıra mukarnas örgüsüyle fevkalâde bir görünüme sahiptir (Res. 14 - 15). Haznenin kenarları üstünde de, oluk ve kaval biçiminde profillenmiş, zikzaklı bir tezyinat şeridi dolmaktadır. Hazırladığımız restitüsyon projesine göre dıştan dışı takriben 3.00 m. çapındaki bu şadırvan haznesi otuziki kenarlıdır (Şek. 10). Haznenin genel kompozisyonu ile kenarlarının iç süslemesi, Sivas'taki Gök Medrese şadırvanını hatırlatmaktadır. Yine Zinciriye Medresesinde bir şadırvana ait, yarısı kırık bir göbek çanağı mevcuttur. İç ve dış ke-

yiktirilmesinden sonra, Necatî Bey ile babası Balıkcı Hasan, kadınlar kısmındaki şadırvanın parçalarını kendi bahçelerine taşımışlar. Daha sonra ailenin başına gelen bir felâket dolayısıyla bu şadırvan uğursuz sayılmış. Bakkal Mehmed Uyanık bu şadırvanı alarak Alavardı'da Aksarıncı Camii yanındaki dükkânının önüne taşımış ve suyu da bağlanan şadırvan 1982 yılına kadar burada kalmıştır. Söz konusu tarihte yeni inşa edilen Koyunoğlu Müzesi'nin içine bir şadırvan konulması düşünüldüğünde, tahrî ve mimarî kıymetini dikkate alarak, bu eserin uygun olacağını söylemiştik Müze Müdürü Sayın Gürbüz Alp'in düşüncemize katılması ve Mehmed Uyanık'ın muvafakatı ile bu şadırvan Belediye tarafından itina ile yerinden sokulmuş, Koyunoğlu Müzesine götürülerek gerekli temizlik ve onarımından sonra, iç avluya monte edilmiştir.

- (11) Mehmet Önder, *Mevlânâ Şehri Konya*, Konya 1962, S. 253; İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, S. 1069; Yılmaz Önge, *XIV. Yüzyıla Ait İki Eski Türk Havuzu*, *Arktekt.*, No. 317, İstanbul 1964. Türbe Hamamının erkekler kısmındaki bu şadırvana çok benzeyen bir örnek de, Halep'te XIV. yüzyıla ait H. Yusuf Zaviyesinin avlusunda bulunmaktadır. Bk. H. Ziya Ülken, *İslâm Sanatı*, İstanbul 1948, S.213.
- (12) (9) numaralı nota bakınız. Bu şadırvana ait parçalar, muracaatımız üzerine, Akşehir Muze Müdürü Sayın Ali Meriç tarafından Taşmedrese'deki müzeye kaldırılmıştır.
- (13) Bu şadırvan için İ. Hakkı Konyalı "Gök kubbesine eşlik yapan taş kubbesinin altındaki şadırvan göbeği kıymetli bir eserdir" demektedir. *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, İstanbul 1967, s. 536. Bu orijinal su tesisi, 1982 yılında hamamın sahibi tarafından yaptırılan onarım sırasında, maalesef sokulerek, yerine yeni bir şadırvan yerleştirilmiştir.
- (14) Beyşehir Belediye Hamamı hakkındaki bilgi Sayın İ. Hakkı Konyalı'dan alınmıştır.
- (15) Zinciriye Medresesinin Karamanoğullarının eseri olduğu kesinlikle bilinmekte beraber, inşa edildiği tarih veya yüzyıl hakkında, çeşitli yayınlarda, farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bk. İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi I*, İstanbul 1974, s. 1352-1358.

narlarının ortası yarım daire şeklinde nişlerle hareketlendirilmiş olan, sekizgen plânlı bu göbek parçasının, söz konusu hazneye ilgili olup olmadığı anlaşılammıştır.

Karaman'da XV. yüzyıla ait Seki Çeşme Hamamı'nın erkekler kısmı soyunma mahallindeki eski şadırvana ait yekpare beyaz mermerden işlenmiş fevkalâde güzel bir göbek çanağı, halen girişin bir köşesinde durmaktadır (Res. 16).⁽¹⁶⁾ Sekizgen plânlı bir kaide ile haznenin ortasına yerleştirildiği anlaşılan, dıştan dışa 93 x 107 cm. ölçüsünde ve 55 cm yüksekliğindeki bu çanağın dış ve iç yüzleri değişik mukarnas kompozisyonlarıyla süslenmiştir (Şek. 11). Aynı hamamın erkekler kısmı soğukluğunda, Emir Süleyman Hamamı şadırvanındaki fıskiyeli çanağın çok yakın bir benzerini buluyoruz. Yerden 73 cm. yüksekliğinde ve antik sütundan bir kaide ile antik bir başlıktan oyularak işlenmiş bu su tesisi, aslında bir şadırvan değil, su içmek için yapılmış, şadırvan göbeği biçiminde bir suluktur.⁽¹⁷⁾

Mukarnaslı olduğunu tahmin ettiğimiz XV. yüzyıl şadırvanlarından biri de Konya'da Mahkeme Hamamının erkekler kısmı soyunma mahallinde görülmektedir (Res. 17).⁽¹⁸⁾ İç döşeme seviyesinin sonradan yükseltilmesi yüzünden zemine gömülü kalmış olan bu orijinal şadırvanın haznesi dıştan oniki kenarlı olup çapı 2.98 m.dir (Şek. 12). Hazneyi meydana getiren parçalar, kenarların ortalarında birbirlerine eklenmiş ve bu ek yerleri haznenin dış yüzünde çizgisel süslemeler oluşturmuştur. Gökmermerden işlenen kenar parçalarının iç yüzleri, alt uçları sonradan dökülen mozaik taban dolgusu ile gizlenmiş bulunduğundan mukarnas dilimleriyle süslenip süslenmediği kesinlikle anlaşılammaktadır. Ortada, silindirik bir kaidenin taşıdığı, dış ve iç yüzü dilimlenmiş, fıskiye ile bir çanak yer almaktadır.

Mukarnaslarla süslenmiş şadırvanların Anadolu'da hangi tarihlerde ve nerelerde görüldüğü konusunda şimdiye kadar yapılmış bir çalışma bulunmamakla beraber, yukarıda sıralanan örnekler, bu tip su tesislerinin XIII - XIV. yüzyıllarda bilhassa Konya ve çevresinde çok yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Selçuklu ve onu takiben Karamanoğlu dönemlerinin yapılarında yer alan mukarnaslı şadırvanlar, birbirlerine çok benzemekte; hatta çok defa kesinlikle ayrılmaları mümkün olmamaktadır. Bu, Karamanoğulları'nın diğer Anadolu Beyliklerine göre, başka mimarî türlerde olduğu gibi su mimarîsinde de Selçuklu geleneğine daha bağlı kalmış bulunmalarının bir sonucudur. Ancak, Sanat ve mimarlık tarihimiz yönünden dikkatimizi çeken diğer bir önemli husûs, bu tip şadırvan geleneğinin, özellikle Konya ve çevresinde halâ yaşa-

makta oluşudur. Fakat bugünün şadırvanları eski örnekler gibi mermerden ve mukarnas dilimleriyle işlenmiş olmayıp, hazır kalıplara dökülerek imâl edilmiş renkli çimento mozaikten, dilimli tekneler halindedir (Resim 18, 19). bunlar oldukça kaba görünüşlerine rağmen, muhtemelen eski bir geleneği, şuurulu olmasa bile, yaşattıkları için hemen her evin bahçesinde, hâlâ sevilerek kullanılmaktadır.

(16) İ. Hakkı Konyalı, hamamın erkekler kısmı soyunma mahallinden bahsederken "Ortada yaprak şeklinde bir şadırvan var idi. Bu Türk taşçılık sanatının şaheser bir örneği idi. Son yıllarda buraya beton bir havuz yapılmış ve muhteşem eser hamamın kapı aralığına atılmıştır" demektedir. *Abideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi*, s. 534.

(17) Bk. Yılmaz Önge, Türk Süi Mimarîsinde Suluk Adını Verdiğimiz Çeşmeler. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi I, Konya 1981, s. 120, res. 15. Karaman Müzesinde, bu suluğun tezyinat şemasını, benzer bir kompozisyonla ve fakat alçak kabartma olarak tekrarlayan, mermerden işlenmiş bir çağa su süzgeç taşı mevcuttur. Karaman Belediyesinin İtfalye deposunda 1964 yılında gördüğümüz bu parçanın, bir Karamanoğlu devri eseri olduğu anlaşılma-beraber, nereden getirildiği bilinmemektedir.

Her ne kadar bu yazının konusu dışında kalmakta ise de, mukarnasa benzer şekilde veya mukarnaslarla süslenmiş çağa taşlarının mevcudiyetine dikkat çekmek isteriz. Anadolu'da Amasya Gökmedrese ile Bursa Lala Şahin Paşa Medresesinin, Anadolu dışında da Tunus'ta Kayruvan Camii'nin avlusundaki çağa taşları bunlara örnek gösterilebilir.

(18) İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleri ile Konya Tarihi*, s. 1070. Hamamın erkekler kısmı soyunma mahallinde yapılan değişiklikler ve onarımlar sonunda, örtü sistemi ve döşemesi ile birlikte şadırvanın görünüşü de bozulmuştur. Hazne içine mozaik yapılarak zemini yükseltildiğinden, kenarların iç tarafındaki dilimlerin alt kısımları görülememektedir. Bu şadırvanın bir benzeri, Erdebil'de Seyh Saff Camii'nin avlusunda bulunmaktadır. Bk. Friedrich Sarre, *Denkmaler Persischer Baukunst*, Berlin 1910, s. 38, Abb. 35.

(19) Haznesinin kenarları dilimli bu Konya şadırvanları iki türlü imâl edilmektedir. Takriben 1.50 m. çapına kadar şadırvan hazneleri, mevcut kalıplara döküm suretiyle, tek parça hâlinde elde edilebilmektedir. Bunlar genellikle piyasada satılan, fabrikasyon imâlâtıdır. Daha büyük veya değişik biçimli bazı örnekler ise, özel olarak ve itinalı bir şekilde, önceden hazırlanmış yerinde yükseltilmiş yapılmaktadır. Bunlara örnek olarak, Sayın Avukat M. Ali Apalı Beyin, Meram-Köyceğiz'deki bağının şadırvanını gösterebiliriz. Ortasında ince bir mermer sütunun taşıdığı, zarif bir mermer çanak-tan ibaret göbeği olan bu şadırvanda haznenin iç ve dış yüzleri ile üst kenarı, muhtelif renkli desenlerle süslenmek suretiyle imâl edilmiştir. Bu eser, M. Ali Bey tarafından 1948 yılında, Sağır Ali namıyla maruf Sille'li Ali Usta'ya, o zamanın parası ile 1180 TL.'sına yaptırılmıştır. Bu eseri görmemiz ve hakkında bilgi edinmemizi sağlayan Sayın Avukat M. Ali Apalı Bey'e şükranlarımızı sunarız.

RESİM:1
Harran Ulu Camii şadırvanı

RESİM:2
Sivas Gökmedrese şadırvanı

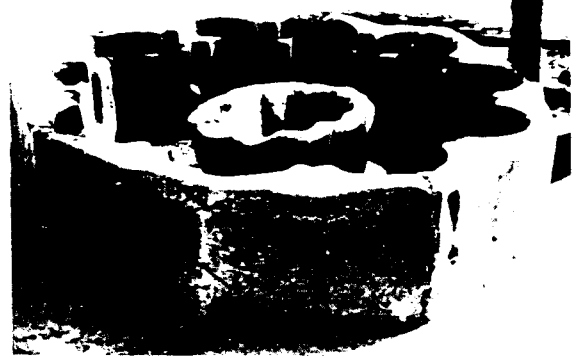
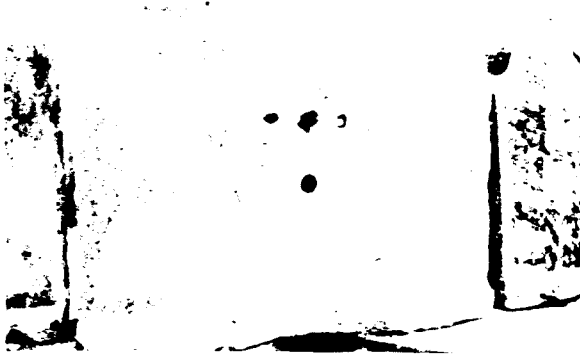

RESİM:3
Anonim Konya şadırvanı

RESİM:4
Konya Türbe Hamamına ait (?) şadırvan

RESİM:5
Konya Türbe Hamamına ait (?) şadırvan

RESİM:6
Konya Türbe
Hamamının kadınlar kısmı şadırvanı

RESİM:7
Konya Türbe
Hamamının kadınlar kısmı
şadırvanı

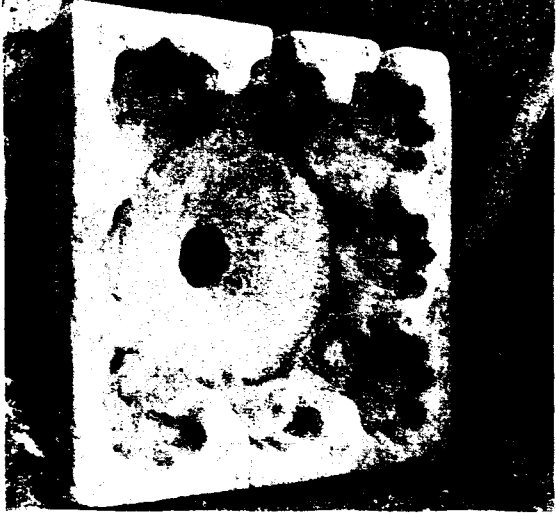
RESİM:8
Konya Türbe
Hamamının erkekler kısmı
şadırvanı

RESİM: 9
Konya Türbe Hamamının erkekler kısmı şadırvanı

RESİM: 10
Akşehir Seyyir Harun Veli Zaviyesi şadırvanı

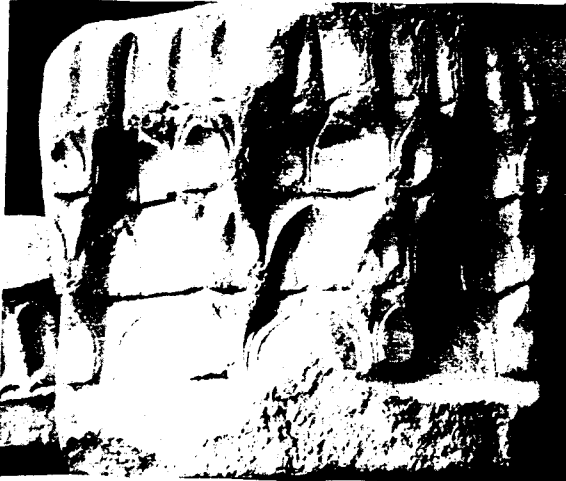
RESİM: 11
Karaman
Emir Süleyman Hamamının
şadırvanı

RESİM: 12
Beyşehir İsmail Ağa Hamamının (?) şadırvanı

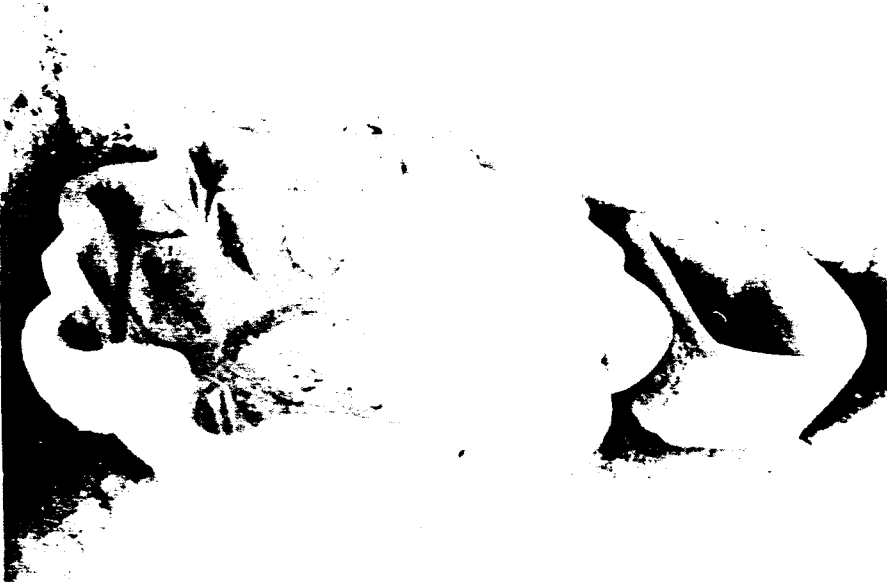
RESİM: 13
Beyşehir İsmail Ağa Hamamının (?) şadırvanı

RESİM: 14
Aksaray Zincirliye
Medresesinin
şadırvanı

RESİM: 15
Aksaray Zincirliye Medresesinin şadırvanı

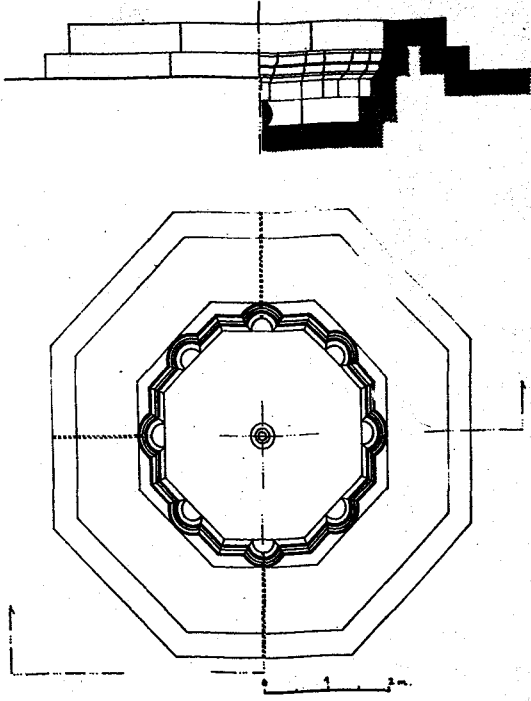
RESİM: 16
Karaman
Seki Çeşme Hamamının
şadırvanı

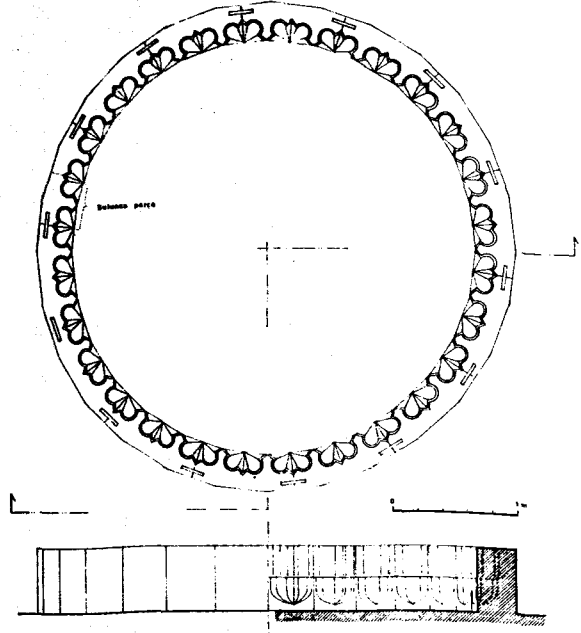
RESİM: 17
Konya
Mahkeme Hamamının
şadırvanı

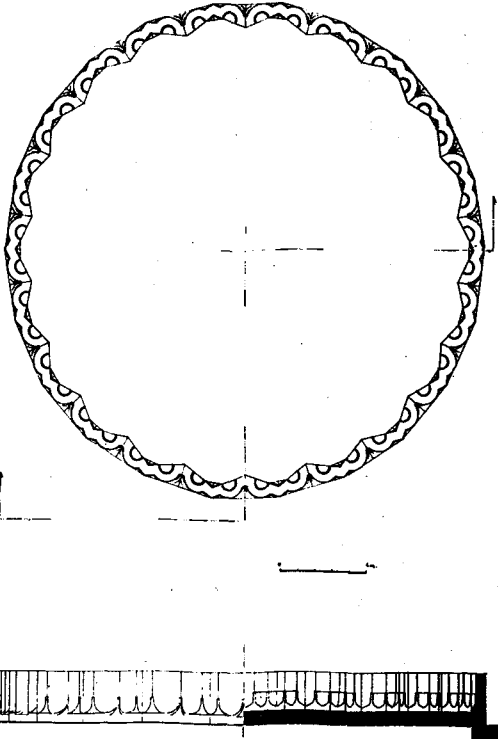
RESİM: 18
M. Ali Apalı Bey'in
bağ evindeki
şadırvan

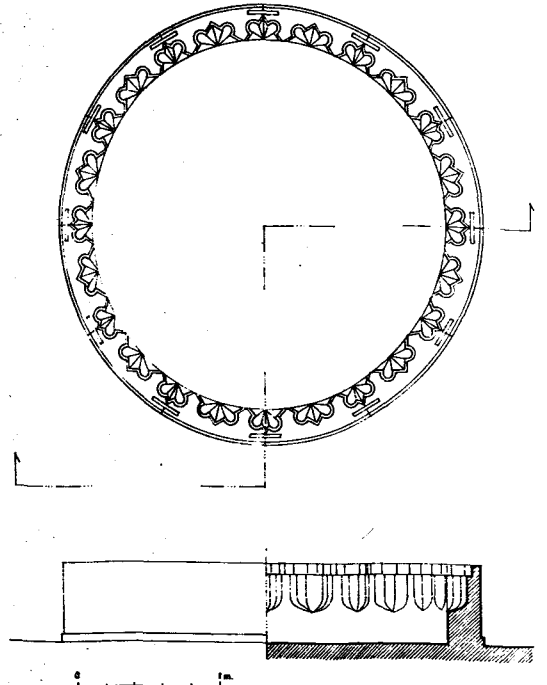
ÇİZİM: 1
Harran Ulu Caminin şadırvanı

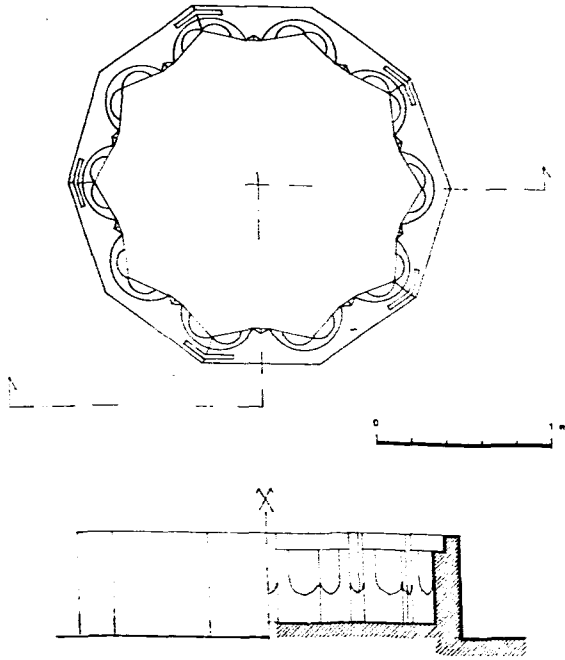
ÇİZİM: 3
Konya anonim şadırvan

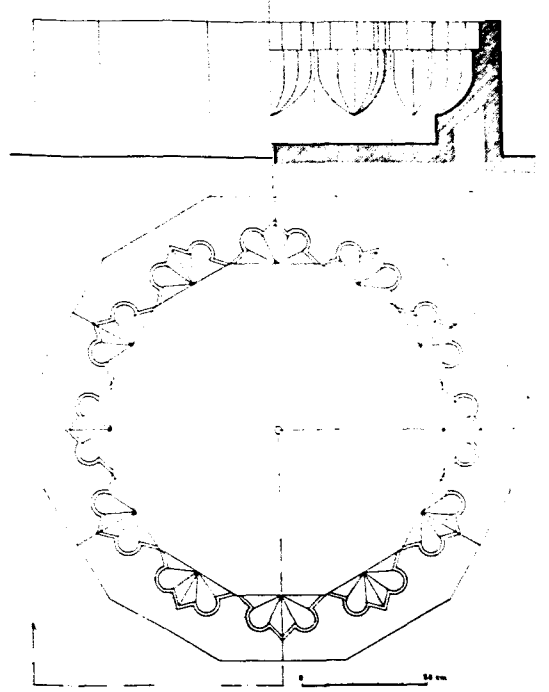
ÇİZİM: 2
Sivas Gökmedrese şadırvanı

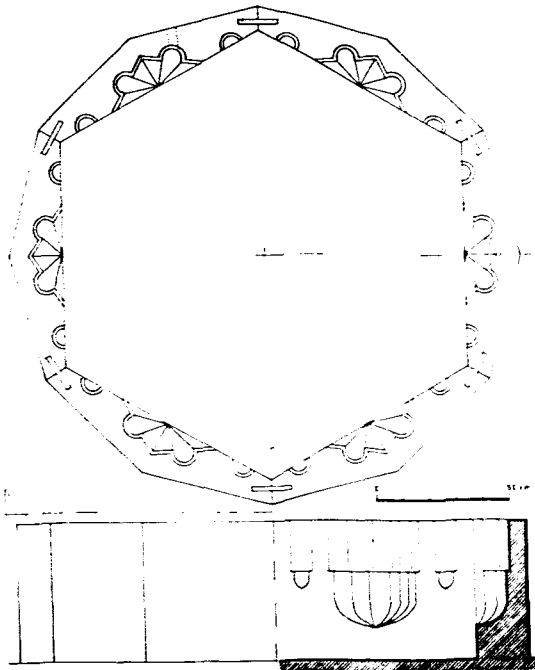
ÇİZİM: 4
Konya Türbe Hamamının (?) şadırvanı

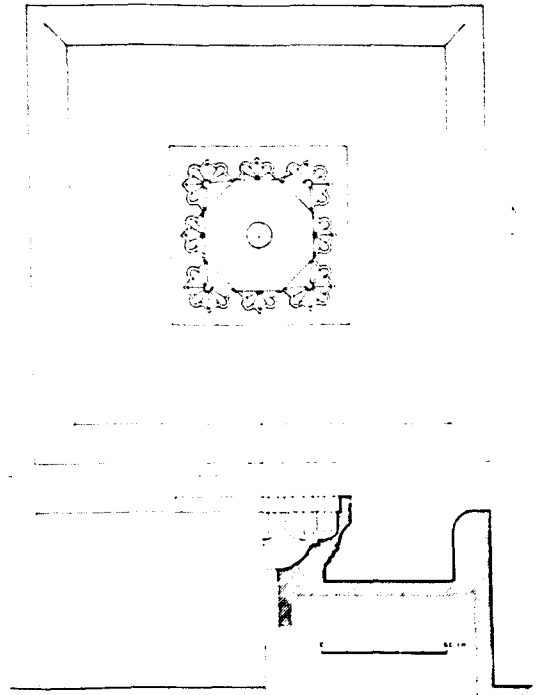
ÇİZİM: 5
Konya Tübe Hamamının kadınlar kısmı şadırvanı

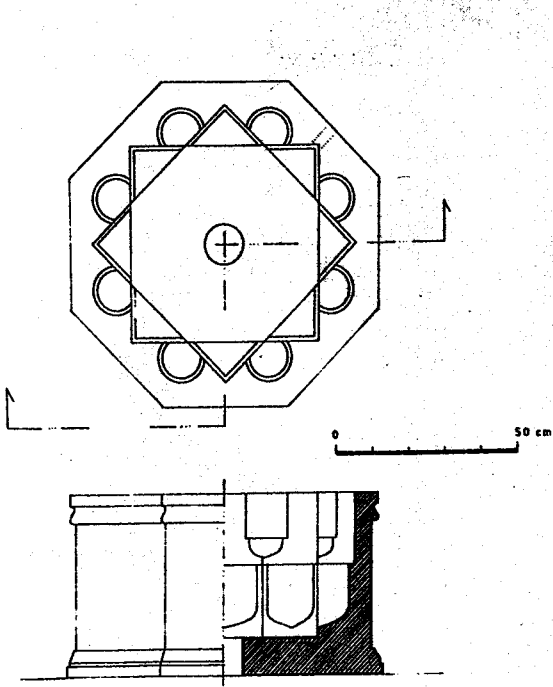
ÇİZİM: 6
Konya Tübe Hamamının erkekler kısmı şadırvanı

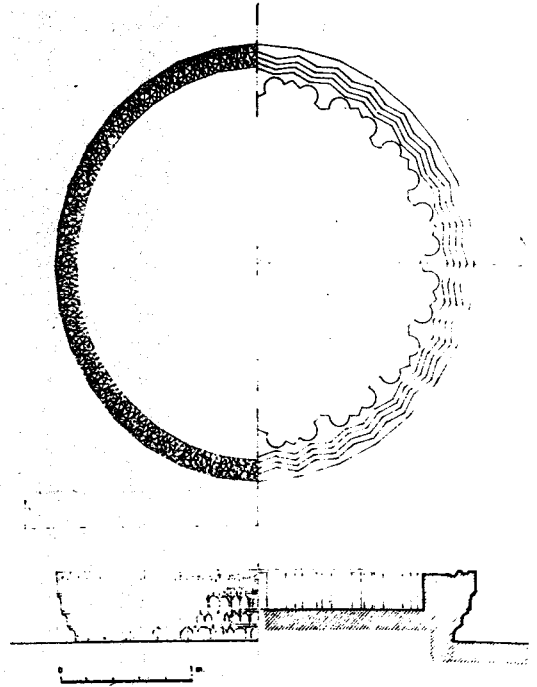
ÇİZİM: 7
Akşehir Seyyid Harun Veli Zaviyesinin şadırvanı

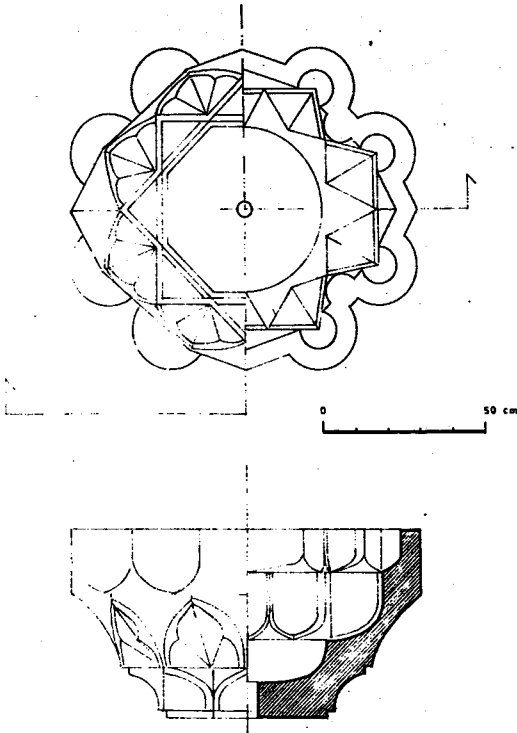
ÇİZİM: 8
Karaman Emir Süleyman Hamamı şadırvanı

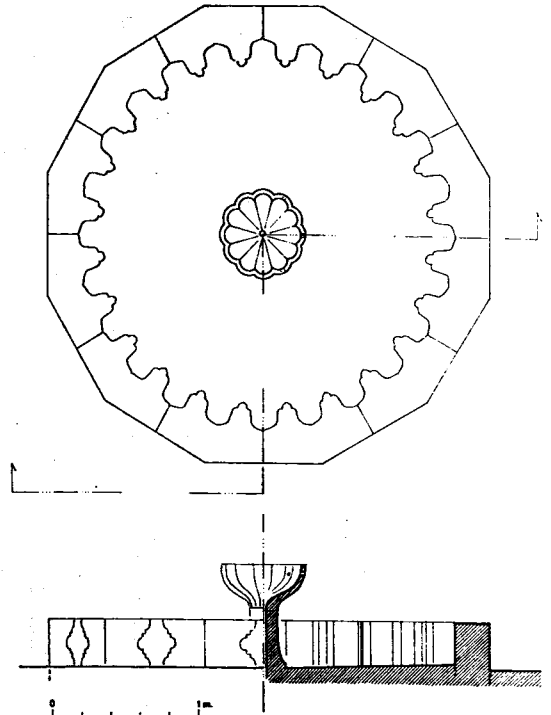
ÇİZİM: 9
Beyşehir İsmail Ağa Hamamı (?) şadırvanı

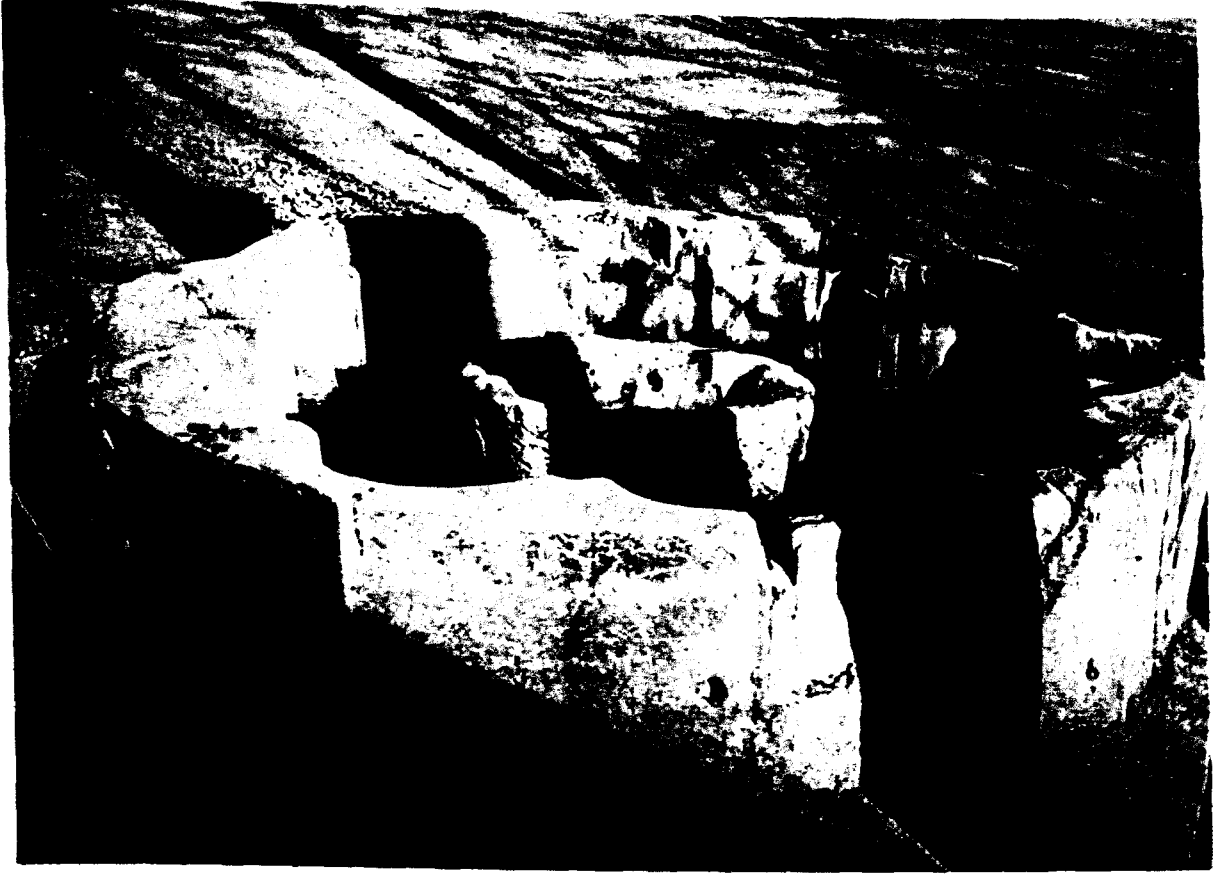
ÇİZİM: 10
Aksaray Zincirliye Medresesi şadırvanı

ÇİZİM: 11
Karaman Sekli Çeşme Hamamının şadırvanı

ÇİZİM: 12
Konya Mahkeme Hamamının şadırvanı

RESİM:1 Konya Türbe Hamamı kadınlar kısmı soyunma mahallinin şadırvanı (Halen Koyunoğlu Müzesinde)

RESİM:2 Konya Türbe Hamamı erkekler kısmı soyunma mahallinin şadırvanı (Halen Karatay Müzesinin bahçesinde)

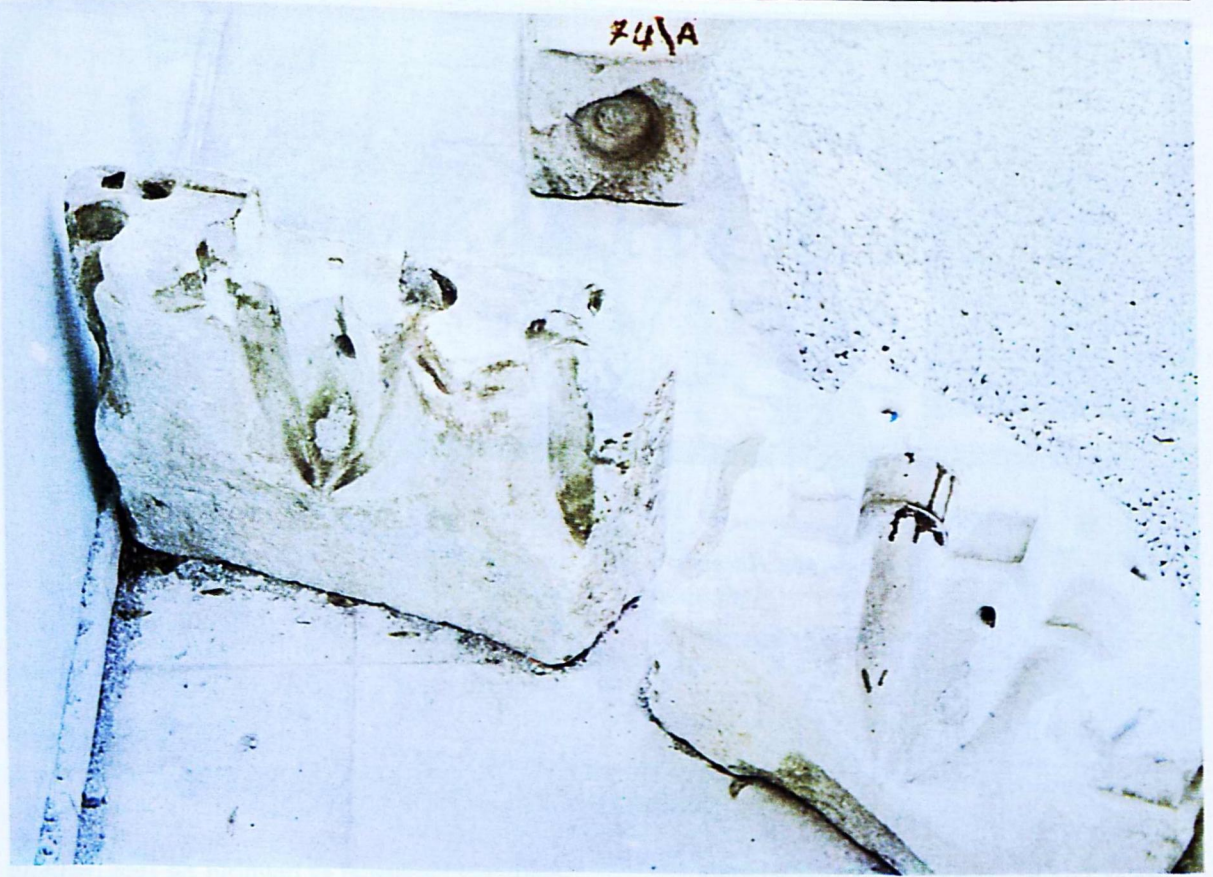

RESİM: 3 Karaman Sekiçeşme Hamamı erkekler kısmı ilikliğindeki suluk

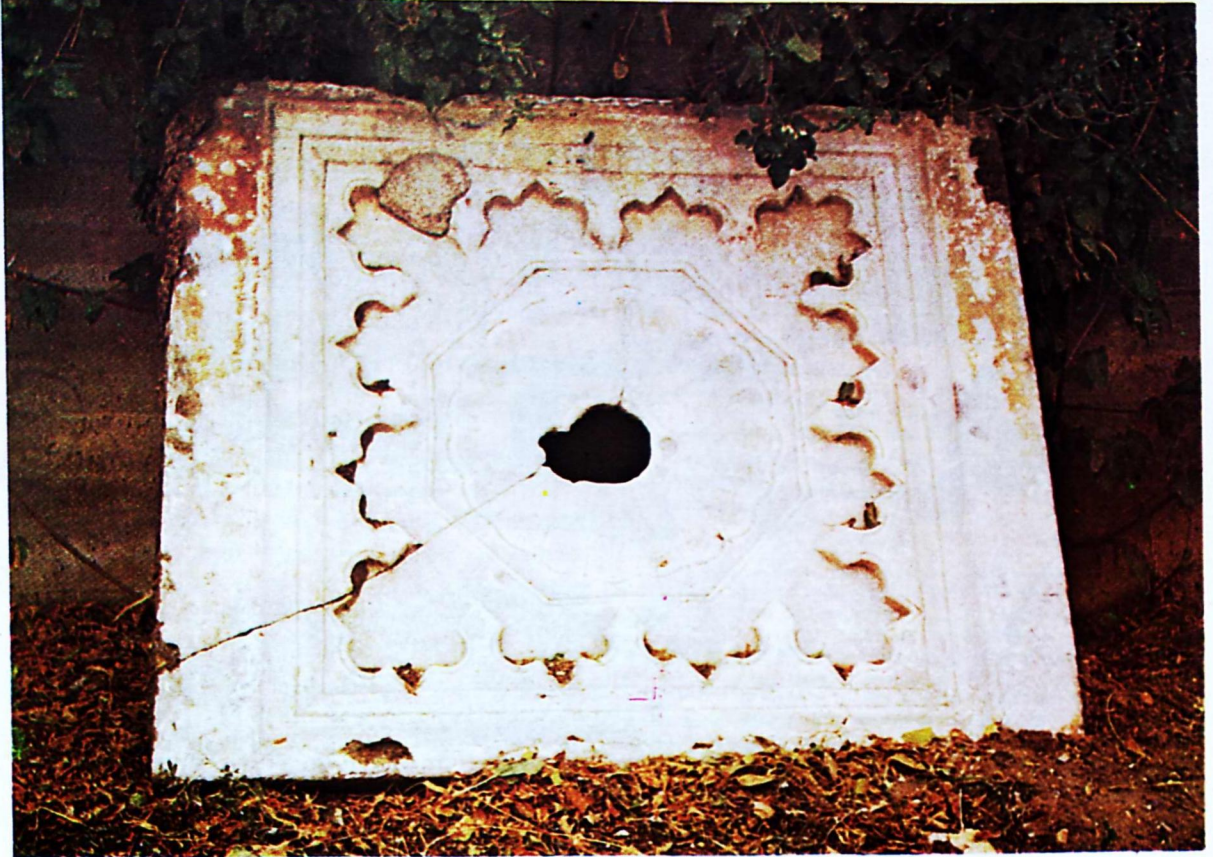
RESİM: 4 Konya Mahkeme Hamamı erkekler kısmı soyunma mahallinin şadırvanı

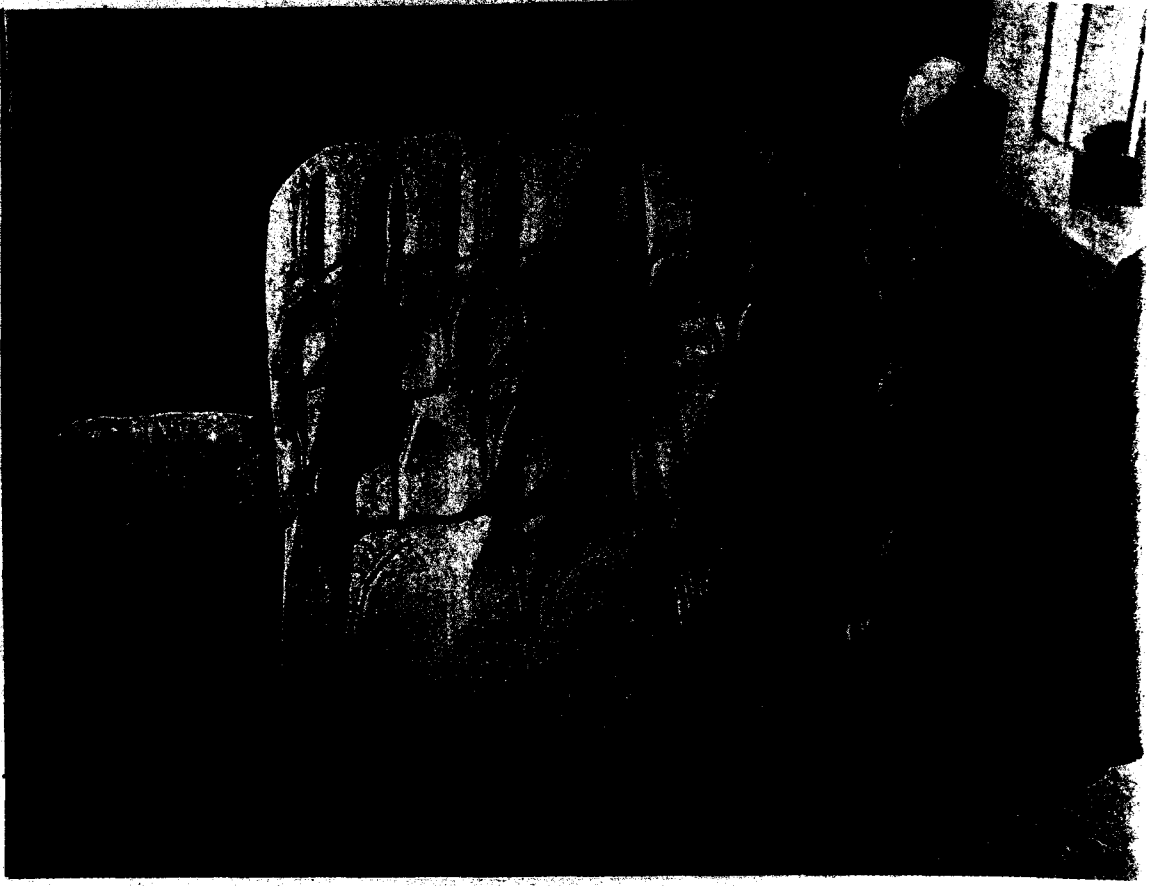

RESİM:5 Türbe Hamamının kadınlar kısmına aid şadırvan parçaları (Koyunoğlu Müzesinde)

RESİM:6 Karamanoğlu devrine aid bir çağa taşı (Karaman Müzesinde)

RESİM:7 Niğde-Aksaray Zincirli Medresesinin şadırvanına ait bir parça (Aksaray Müzesinde)

RESİM:8 Konya-Ladik Şehir Parkındaki havuz

